

Марина Бардік

**ДО ІСТОРІЇ ОНОВЛЕННЯ УСПЕНЬСЬКОГО СОБОРУ
КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ У 20-30-х рр. ХІХ ст.**

Краса Успенського собору Києво-Печерської лаври (рис. 1), як і будь-якого православного храму, визначалася станом його архітектури, розписів, ікон, декоративного начиння. Псували та знищували цю красу відсутність опалення, сезонні коливання температури та вологості, час, війни, грабування, стихійні лиха тощо. Заходи з оновлення займали важливе місце в історії головного храму Лаври, хоча у загальній історії вони майже не відображені. Нам хотілося б зупинитися на маловідомих епізодах оновлення Успенського собору у 20–30 рр. ХІХ ст. за митрополита Київського і Галицького Євгенія (Болховітінова) (рис. 2).

Оновленню собору сприяли пожертви благочестивих вірян. У 1826 р. за наявності численних грошових внесків керівництво Лаври вирішило прикрасити розписами приділ св. пророка Іоанна Предтечі. Головний внесок – 1000 руб. зробив В. Катеринич – дійсний статський радник, київський віце-губернатор (рис. 3), який побажав, щоб ці гроші були використані на живописне оздоблення Предтеченського приділу. В. Катеринич сам знайшов живописця, що погодився втілити у життя його задум – київського художника І. Ороб'євського, який і розробив схему розташування сюжетів, затверджену у 1826 р. Духовним Собором та митрополитом Євгенієм. На жаль, цей малюнок не зберігся. На нашу думку, тематикою розписів Предтеченського приділу став житійний цикл Іоанна Хрестителя, куди могли увійти сцени Різдва Іоанна Предтечі, перебування його у пустелі, проповідь та хрещення новонавернених в Йордані, Богоявлення, Усікновення глави Іоанна, а також Деїсус. Оновлення живописної декорації приділу відбулося у 1827 р.

Рис. 1. Успенський собор Києво-Печерської лаври.

За архівними матеріалами ми встановили, що у 1827–1828 рр. також поновили іконостас приділу, у жовтні 1827 р. демонтований і складений у кімнатах митрополичих покоїв. Ікони поновив І. Ороб'євський, а позолоту іконостаса – київський майстер І. Хорев. Згадуваний В. Катеринич власним коштом придбав 150 книжок золота для позолоти іконостаса, витративши понад 1000 руб. На знак подяки В. Катеринич отримав від Лаври богословські твори свт. Димитрія Ростовського [1].

Рис. 2. Митрополит Київський і Галицький Євгеній (Болховітінов).

Рис. 3. Київський віце-губернатор Василь Семенович Катеринич.

У листопаді 1828 р. лаврський еклесіарх повідомив Духовний Собор, що на поновлення живопису в Успенському соборі зібрано пожертви на суму 13 210 руб. Зокрема, княгиня К. Кудашева (що згодом прийняла чернечий постриг і була похована біля Хрестовоздвиженської церкви на території Ближніх печер) у 1825 р. зробила внесок у 5000 руб. і з того часу постійно цікавилася, коли почнуться роботи в соборі. Після визначення дати – 1829 р. – княгиня пожертвувала ще 1000 руб. У 1829 р. Духовний Собор вирішив поновити розписи у головному вівтарі, жертovníку та вівтарі архангела Михаїла. Було укладено угоду з живописцями І. Ороб'євським та К. Волошиновим, яким допомагали п'ять іконописців. Лавра забезпечила художників необхідними матеріалами і харчуванням. Роботи, що тривали у 1829–1830 рр., включали промивку потемнілого живопису, видалення місць луцення фарби, відновлення у цих місцях ґрунту та втрачених місць живописних композицій.

Разом із монументальним живописом художники оновили 42 ікони у вівтарі взимку 1829–1830 рр. В угоді були обумовлені види робіт, що дає уявлення про технологію процесу поновлення. Ікони, написані олією на парусині, мали очистити, зіскоблити фарбовий шар у місцях луцення та просочити ці місця гарячою олією, покласти новий ґрунт і поновити живопис. Проте ікони довелося повністю оновити, а рами наново золотити. Художники подали клопотання до Духовного Собору про додаткову виплату у розмірі 200 руб. Проте Лавра їм сплатила за роботу лише зазначені в угоді 5500 руб.

Художнє оновлення Успенського собору включало виготовлення предметів декоративного мистецтва. Оскільки не всі ікони Великого іконостаса мали шати [3, 620], у 1833 р. за резо-

люцією митрополита Євгенія було вирішено зробити срібні позолочені шати для п'яти ікон апостольського ряду. Це замовлення отримав київський срібних справ майстер Г. Проценко.

У березні 1836 р. еклесіарх подав рапорт до Духовного Собору, в якому інформував, що в іконостасі знаходяться 33 ікони без шат (12 ікон празничного ряду та 21 – пророцького). Члени Духовного Собору Лаври – Соборні Старці – вважали таке становище незадовільним з точки зору «благолепія» храму і вирішили замовити Г. Проценку виготовлення шат зі срібла та золота, наданого Лаврою. У травні 1836 р. відбулися торги, які мали свою інтригу [2]. Г. Проценко брав участь у торгах разом з іншими майстрами: замовлення отримували той, хто пропонував меншу ціну за свою роботу. Один з майстрів, І. Чечик, представив Духовному Собору Лаври рекомендацію протоієрея Софійського собору Т. Сухобрусова. У торгах найменшу ціну назвали Г. Проценко та І. Чечик, між якими лаврське керівництво розділило замовлення на виготовлення шат. Однак через два дні після торгів до Лаври звернувся майстер Ф. Коробкін із вимогою теж взяти участь у торгах. Митрополит Євгеній задовольнив його бажання. В результаті ціна за роботу знизилась з 20 до 11 руб. 35 коп. з фунта срібла, а за позолоту – з 3 руб. від червонця до 2 руб. У повторних торгах із попередніх учасників лишився Г. Проценко, а І. Чечик відмовився від участі. Було складено чернетку контракту, за яким шати до 33-х ікон за три роки мали виготовити Ф. Коробкін та Г. Проценко. Проте, І. Чечик, що несподівано повернувся, запропонував ціну 11 руб. 30 коп.; за позолоту ціна не змінилася, мабуть, вона була і так достатньо низькою. І. Чечик також зобов'язувався купувати за свої гроші дрова та вугілля для карбування та усі необхідні матеріали.

Очевидно, Г. Проценко та Ф. Коробкін відмовилися від подальших змагань, оскільки у липні 1836 р. Лавра уклала контракт з І. Чечиком на виготовлення 33-х шат терміном на три роки. В архівній справі є документ, датований кількома днями раніше за укладення контракту. Це – свідоцтво Київської Управи ремісничих цехів, яка інформувала Лавру, що І. Чечик змалку навчався ремеслу у Ф. Коробкіна. Отже, за попередньою змовою з Ф. Коробкіним І. Чечик усунув Г. Проценку (що вже виготовляв шати для ікон Великого іконостаса) від замовлення. Прихована конкуренція, кількохдова комбінація і несподіваний результат, – все це присутнє у справі виготовлення шат для ікон Великого іконостаса. Переможцем у боротьбі за лаврське замовлення став київський майстер І. Чечик, який у 1836–1839 рр. зробив для 33-х ікон срібні позолочені шати.

Таким чином, художнє оновлення у 20-30 рр. ХІХ ст. було цікавою сторінкою в історії Успенського собору.

Джерела і література

1. ЦДІАК України, ф. 128, оп. 1, спр. 1672.
2. ЦДІАК України, ф. 128, оп. 1, спр. 1852а.
3. *Закревский Н. Описание Киева.* Т. 2. Москва, 1868.